

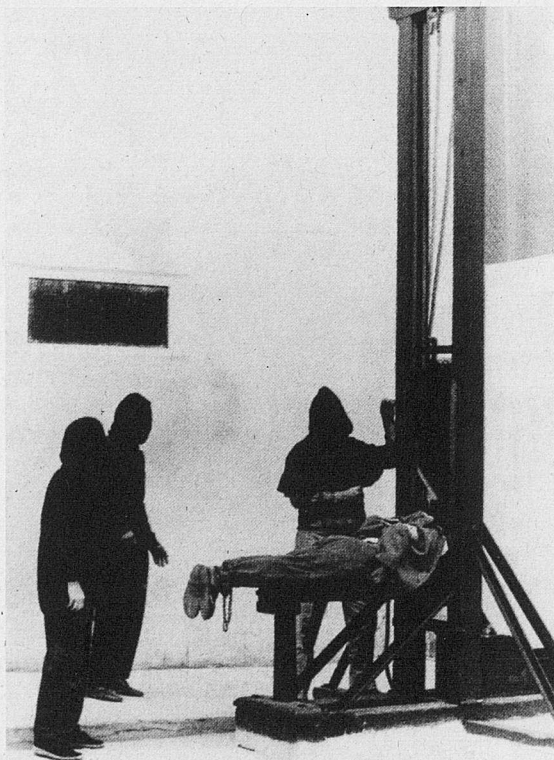
Pontecorvo, més enllà de *La Batalla de Argel*

Toni Roca

(El cinema és un element inevitable de militància i per a la militància. Trure'l d'aquest concepte és, sense dubte, un acte de traïció irreparable a la vegada que irreversible i sense solució de continuïtat adreçat i endreçat a altres signes o simbolismes més o menys visibles. El cinema, l'art de traduir en imatges conceptes, pensaments, tradició política de representació, és transmès per la via directa del compromís social. El cinema ha de reflectir sempre aquesta síntesi que necessàriament ha de ser ideològica i testimonial

J.B. Silwhort)

La batalla de Argel.

Avui per avui, parlar, fins i tot per aquelles persones o espectadors que han segellat un compromís ferm amb el cine, parlar de cineasta militant o per la militància —és el cas de Gillo Pontecorvo— és parlar d'aurora boreal. Amb tota probabilitat no entendrien *Queimada*. Perquè, entre altres coses, qualsevol director representatiu d'un cinema d'avantguarda, experimentació o progressia —posem com exemple el cinema de David Lynch— admirat per les més joves generacions, n'està a hores lluny, del concepte que del cinema tenia el desaparegut director italià, del cinema que es feia i es creava als seixanta i part dels setanta. Evolucions, canvis i fins i tot metamorfosi. Un cinema que poca cosa, per no dir res, podria dir, penso, a una mena de cinèfil contemporani més proper a les ideologies —si podem dir ideologia, que tal vegada no, no ho sé, tinc els meus dubtes— representades cinematogràficament pels nous corrents emanats de galàxies, matrixs o senyors dels anells, que han portat a la pantalla, segons ells, els imprescindibles aires de renovació al cinema, un art nascut el XIX i emproat ara cap al futur del nou segle que tot just acaba de començar. Per tots aquests conceptes no puc imaginar-los a les més recents promocions, almenys un tan per cent representatiu, anar a comprar als mercats comercials una còpia en DVD de *Kapo* o *L'addio a Berlinguer*, cintes que considerarien amb tota probabilitat pura arqueologia. I tal vegada tindrien raó. O no.

Una curta filmografia

No fou Gillio Pontecorvo (Pisa, 1916, Roma, 2006) un director d'abundosa filmografia. Més aviat curta i presentada de forma fragmentada. A Espanya, des de l'estrena d'*Operación Ogro* (1980), film que volia recrear l'assassinat de Carrero Blanco, el seu cinema no va tornar a fer acte de presència entre nosaltres. Va ser el seu darrer adéu a un cinèfil que, de totes totes, va ser sempre molt valorat i d'una manera molt concreta per *La batalla de Argel*, (1966) Lleó d'Or al Festival de Venècia, cinta no només prohibida per la censura a Espanya, cosa lògica..., des de la lògica franquista, és clar, sinó també a la mateixa França. El tema, sempre candent i calent d'Argèlia al país veí, era encara perillós de tocar-lo, cal recordar que l'exèrcit francès, al film, no ofería un caire positiu i això despertà la sensibilitat política, ideològica de Charles de Gaulle, aleshores president de la República Francesa.

Pontecorvo, i això fou estès a la majoria de la seva generació, va viure molt influït pel desenvolupament de la Segona Guerra Mundial —tenia 23 anys quan esclatà— els moviments de resistència i la importància capital del Partit Comunista italià, al qual ja s'afilià des del primer moment, al ressò poderós dels registres sortits dels partisans en lluita contra Muso-

llini. Fou, la guerra, el bateig ideològic de l'autor de *Missione Timiriàzev*, (1953) i inèdit a Espanya. Estudia Química però de seguida es trasllada a París, entra en contacte amb intel·lectuals i creadors del país gal molt vinculats al món de la creació i també del compromís i, lògicament, del cinema. Un cinema de clar compromís polític -poc després debutaria rere la càmera Costa-Gavras, el cinema polític per excel·lència, en què on la denúncia, la visió realista i dura de la realitat, l'aspecte documental adquiria una importància tal que, impressionat i influït per aquell clima de compromís, seran i ja per a sempre les constants més determinants i classificatòries del seu cinema. 1957 marca l'any del seu debut, *La ley del mar*, interpretada per Yves Montand i Francisco Rabal. Llavors, ja dins una atmosfera de cinema clarament polític, el seu esclat a nivell mundial fou *Kapó*, 1960 i en què per primera vegada es parlava dels camps d'extermini nazi durant els anys del conflicte bèl·lic. Tres són les cintes que crec que defineixen a Pontecorvo, *La batalla de Argel*, *Queimada* i *Operación Ogro*, en aquells dies (que eren altres dies) políticament molt ben rebuda. Corria l'any de 1980. Ara ja seria una altra cosa i ateses les polítiques actuals i presents.

D'Alger a Eta

L'obra mestra de Pontecorvo és, sense dubte, *La batalla de Argel*, cinta de llarg recorregut, mitificada, estudiada i analitzada fins l'infinit i encara més. La cinta és la representació més intensa i més viva del concepte que del cinema tenia l'autor. Idea i compromís que lliga de forma molt estreta amb el teòric del cinema J.B. Silwhort i que influencià, pro-

bablement, en l'obra del director italià. *La batalla de Argel*, és una cinta dura, forta, violenta. D'absoluta denúncia sobre els fets passats sota el domini colonial francès. Narra l'odissea, que fou dramàtica i d'extraordinari vigor i rigor, d'alliberament d'un poble sotmès a les autoritats polítiques i miliars de França. Desades els inicis d'una rebel·lió que fracassà estrepitosament fins l'esclat final amb el triomf d'una necessària revolució, la cinta n'és impregnada de foc revolucionari.

Després de l'èxit obtingut i el prestigi guanyat a tot arreu, Gillio Pontecorvo continuà amb el seu discurs polític, reivindicatiu i de claríssimes ressonàncies anticolonialistes, que era una de les constants ideològiques a Europa a través de la dècada dels seixanta. De l'Orient Mitjà fins a l'Amèrica llatina, Àfrica i sense oblidar el Vietnam i la Xina, tot eran escenaris vius de la rebel·lió. A terres d'Amèrica filma *Queimada* amb el sempre conflictiu Marlon Brando, en què es conta l'aventura d'un cruel, despòtic dictador que controla una illa ubicada a les Antilles. La petjada, la influència de *La batalla de Argel* era inevitable i notable. Fou rebuda de forma decebedora perquè després de l'impacte del seu anterior film tothom esperava, desitjava altra cosa més consistent i reveladora.

Fou a final de la dècada dels setanta quan Pontecorvo s'interessà i molt vivament per portar a la pantalla una història que recreara les vivències d'un escamot etarra mentre preparava l'atemptat més cèlebre de l'Espanya moderna i contemporània. Utilitzant el llenguatge del documental i com si d'un reportatge periodístic es tractés, Pontecorvo creà una cinta viva i demolidora. ■